

שומר ששילם על חנוכיה שאבדה ונמצאה – 1163 –

קובץ עיונים במשפט, ב' הרב הראש שמואל:

ראובן יצא לשליחות בחו"ל לשנתיים ימים ובעקבות כך מכר חלק מכלי ביתו וחלק הניח במחסן של הבניין. לראובן היתה חנוכיה מכסף מיוחדת שקיבל מתנה מחמיו ועל כן הוא לא רצה למכרה גם במחסן הוא לא רצה לאחסן אותה מחשש שמא תגנב ועל כן הוא פנה לשמעון שכנו והציע לו שיניח את החנוכיה ברשותו ואמר לו שהוא יכול להשתמש בה בתקופה הזאת שאינו בארץ. בחלוף שנתיים חזר ראובן ולקראת חנוכה הוא בא לשמעון וביקש ממנו את החנוכיה שמעון הלך וחיפש את החנוכיה בביתו ולא מצאה ועל כן הוא הגיע להסכם עם ראובן שהוא ישלם לו סך 3000 ש"ח כפי מה ששוה חנוכיה כזו בשוק. ראובן לקח את ממון וקנה בו חנוכיה חדשה והנה כמה ימים לאחר החנוכה הגיע שמעון לראובן ואמר לו שהוא מצא את החנוכיה שלו בביתו ועל כן שמעון מבקש שראובן יחזיר לו את הכסף ששילם לו 3000 ש"ח והוא יחזיר את החנוכיה. ולעומתו אומר ראובן אין לי מה לעשות בשתי חנוכיות כיון שכבר קניתי לי אחת. והשאלה היא האם ראובן צריך להחזיר את הממון שקיבל או שמא הדין עמו ואינו חייב ?

האם על פי עיקר הדין היתה עליו חובת תשלום ? מה טוען השומר - נגנב או "אצלי ולא יודע היכן היא" ? האם שומר ששילם "זוכה" בגוף החנוכיה לעצמו ?

שולחן ערוך חושן משפט הלכות פקדון סימן רצ"א סעיף ז

המפקיד אצל חבירו בין כלים בין מעות, ואמר: תן לי פקדוני, ואמר לו השומר: איני יודע אנה הנחתי פקדון זה, או באיזה מקום קברתי הכספים המתן לי עד שאבקש ואמצא ואחזיר לך, הרי זה פושע וחייב לשלם מיד (מהר"ם פ' המפקיד).

נתיבות המשפט באורים סימן רצ"א ס"ק יד

...אמנם לפענ"ד נראה דפשיעה זו מטעם מזיק היא דאפילו בבעלים חייב, ודמי להא דמבואר בסימן ש' [סעיף א'] גבי מי שהפקידו אצלו בשתי כריכות זה מאתיים וזה מנה, דחייב ג"כ דהוי פושע, וחייב אפילו בבעלים.... ודאי דפשיעה זו מטעם מזיק היא דאפילו בבעלים חייב. והטעם נראה, דאפילו מי שאינו שומר כלל חייב בכה"ג, כגון אם ילך ראובן לבית שמעון ויקח מעות של שמעון ויקברם בקרקע, ואף שיכוין לטובת שמעון כדי שלא יגנב שלא נעשה עליו גזלן, וישכח באיזה מקום קברו, דודאי חייב ראובן לשלם, דכיון שעשה מעשה בחפץ חבירו וע"י מעשיו ניזק חפץ חבירו, מזיק גמור הוא, וה"נ השומר הזה שלקח החפץ ממקום המגולה והטמינו במקום שאי אפשר להמצא וניזק ע"י מעשיו, חייב לשלם.

נתיבות המשפט חדושים סימן רצ"א ס"ק טז

(טז) לשלם מיד. וא"צ להמתין עד שיבקש. ושומר שאינו יודע אם נגנב בפשיעה או באונס, מתוך שאינו יכול לישבע משלם.

מה ההשלכה למקרה שלפנינו לגבי זמן חיוב התשלום ? ומה הדין אם נמצא לבסוף ? למי שייך ?

משנה מסכת בבא מציעא פרק ג' משנה א

המפקיד אצל חבירו בהמה או כלים ונגנבו או שאבדו שילם ולא רצה לישבע שהרי אמרו שומר חנם נשבע ויוצא נמצא הגנב משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה למי משלם למי שהפקדון אצלו

ר' עובדיה מברטנורא מסכת בבא מציעא פרק ג' משנה א

למי שהפקדון אצלו. דכיון דשילם קנה כל תשלומיה. ואפילו לא שילם אלא כיון שאמר בבית דין הריני משלם, קנה כל תשלומיה, לא שנה תשלומי כפל ולא שנה תשלומי ארבעה וחמשה :

תוספות יום טוב מסכת בבא מציעא פרק ג' משנה א

למי שהפקדון אצלו. דקים להו לרבנן דניחא להו לבעלים שיחא בטוח בקרן על מנת שיחא ספק כפל העתיד לבא של שומר והרי היא כמסורה לו ע"מ כן שאם תגנב וישלם לו קרן. שתהא פרה קנויה לו משעה שמסרה. גמרא :

מלאכת שלמה מסכת בבא מציעא פרק ג' משנה א'

שילם ולא רצה לישבע כתב הרשב"א ז"ל דהא דקתני ולא רצה לישבע לאו למימרא דאתא למעט היכא דאי אפשר לישבע כגון דאיכא עדים שנגנבה בפשיעה דאף בזו נמי היכא דלא אטרחיה לבי דינא מקני ליה כפלא וטעמא משום דאע"ג דהשתא לא מצי לאטרוחי בי דינא דהא איכא עדים מ"מ המפקיד בשעת הפקדון גומר בלבו לאקנויי בכל ענין היכא דלא אטרחיה משום דאיכא צדדין דאי בעי פטר נפשיה

תוספות ר' עקיבא איגר מסכת בבא מציעא פרק ג' משנה א'

[אות כד] במשנה שלם ולא רצה לישבע. אף בהודה ואמר פשעתי קנה כפילא דאי בעי פטר נפשיה בשקר וכן כל השומרים חוץ בשואל כיון דכל הנאה שלו באמירה לחוד לא קנה הכפל (ואפילו היכא דהתנה להיות כש"ח דמצי פטר נפשיה בנגנבה דשכיחא. תוס'. ונ"י בשם הר"ן) עד שישלם לו ממש. וכתב הה"מ דאם יש עדים שפשע וצריכים לשלם מדינא אף ששלמו בלא כפיית ב"ד ס"ל להרמב"ן דלא קנה הכפל. אבל דעת הרשב"א אף אלו קנו הכפל דדעת בעלים להקנות להם כ"ז שלא יטריחו אותם לב"ד.

==

רמב"ם הלכות שאלה ופקדון פרק ח הלכה א'

המפקיד אצל חבירו בהמה או כלים ונגנבו או אבדו אמר הריני משלם ואיני נשבע ונמצא הגנב משלם תשלומי כפל טבח או מכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה למי משלם למי שהיה הפקדון אצלו שהרי אמר אשלם, **חזרה הבהמה עצמה - חוזרת לבעליה היא וגזותיה וולדותיה** שאין זה השומר קונה שבח הבא מגופה אלא שבח הבא מאליו,

ש"ך חושן משפט סימן רצה ס"ק יא'

(יא) דמגופא. ל' רמב"ם פ"ח מהלכות שאלה... ומדברי התוס' ר"פ המפקיד סוף ד"ה כגון פירות דקל כו' משמע שגוף הפרה מכור לו (=לשומר) רק דשבח דמגופא לא הקנה דה"ל כאומר לו חוץ משבח דמגופי ע"ש ודוק וקרוב לומר שגם הרמב"ם לא בא לומר שאף שהשומר רוצה דוקא הבהמה חוזרת לבעליה (=כלומר, אין לומר שהשומר דורש את הבהמה עבורו כיון ששילם, ואע"פ כן הבהמה מועברת לבעלים המקוריים) אלא משום דמיירי התם באמר 'הריני משלם ולא שילם' - קאמר חזרה הבהמה עצמה ולא טבח ומכר חוזרת עם גיזותי וולדותי שהרי לא שילם עדיין ומסתמא אינו מקפיד על גוף הבהמה (אלא) רק על הדמים לכך נקט סירכא דלישנא חוזרת היא וגזותי כו' ודו"ק.

רמב"ם הלכות שאלה ופקדון פרק ח הלכה ג'

כל הקונה הכפל קונה השבח הבא מאליו, כיצד הפקיד ארבע סאין אצל חבירו והרי הן שוין סלע ונגנבו או אבדו ואמר הריני משלם סלע ואיני נשבע ואח"כ נמצאו והרי הן שוין ארבע סלעים **הרי הן של שומר ואינו משלם אלא סלע**, בד"א בשלא הטריחן לבעלים בדין אבל אם הודה שפשע וחייבוהו ב"ד ליתן ולא נתן ברצונו עד שכפוהו ב"ד על כרחו ונטלו ממנו ואח"כ הוכר הגנב או נמצא הפקדון יחזיר לבעלים כמות שהוא ומחזירין לשומר הדמים שלקחו ממנו, ואם כלים או קרקע גבו ב"ד ממנו בשומא מחזיר לשומר כליו או שדהו.

פתחי חושן חלק ג' (פקדון ושאלה) פרק ח - תשלומי השומרים סעיף יג'

שומר שנתרצה לשלם מבלי שיצטרך המפקיד לתבעו לדין, בין שהיה חייב מן הדין לשלם ובין שהיה יכול להשבע להפטר אלא שלא רצה לישבע, או שכבר נשבע ונפטר וחזר ושילם, ואח"כ הוכר הגנב, או שנמצא חפץ הפקדון לאחר שנאבד, זכה השומר בגוף הפקדון, וכן בשבח הבא מעלמא, כגון שנתייקר משעת גניבה, ויש אומרים שאינו זוכה אלא ביוקר שעלה משעה ששילם או משאמר הריני משלם, ואז זוכה לכו"ע גם בשבח הבא לאחר מכן מגוף הפקדון, כגון גיזות וולדות.

פתחי חושן חלק ג' (פקדון ושאלה) - הערות פרק ח - תשלומי השומרים

(מא) הש"ך (ס"ק יא) הביא לשון הרמב"ם (פ"ח מה' שאלה ה"א) שהבהמה חוזרת לבעלים, וכתב הש"ך שמדברי התוס' משמע שגוף הפקדון נקנה לשומר, רק שנעשה כאומר לו חוץ מגיזות וולדות, וסיים שקרוב לומר שגם הרמב"ם סובר כן. ולענ"ד נראה להוכיח כן מדברי הרמב"ם בדין היוקר (הובא לעיל הערה יא) שהפירות הן של שומר.

שו"ת הרמ"א סימן פז (צויון בפתחי חושן ס"ק מ"ב)

אשר שאלתם ע"ד ספק הבכור אשר נולד כאשר קנה פרה מן הכותית ונתן לה המעות ולא משכה רק הניחה אצל הכותית, ותשמור לו הפרה ולרעות אותה עם שאר פרותיה. ואח"כ נגנבה הפרה ונתרצית הכותית לשלם לו הפרה ולהחזיר לו מעותיו. ושאר הכותים היו אומרים שמדינא אינה חייבת לו לשלם רק החצי, והחצי יפסיד הישראל. ואח"כ הוכר הגנב ושלחה הכותית אל הישראל שיבוא ויקח פרתו ויפדה אותה ממקום שמשכנה הגנב, ובעוד שהלך שם הישראל ילדה הפרה זכר, ונסתפקת אם הוי בכור. (אם הבהמה של הכותית, אין דין בכור, השאלה היא האם כיון שהכותית שילמה על הגניבה הפרה שייכת לכותית או בבעלות ישראל – מה הדין על פי האמור לעיל?).

ומעתה בנדון דידן שלא משך הפרה פשיטא דפרה עדין ברשות כותי עומדת ופטורה מן הבכורה... ועוד נראה דאף אם נאמר דקנה ישראל במסירת המעות, מ"מ מאחר שנגנבה אח"כ ואמרה הכותית הריני משלם נקנה הפרה לכותית בכל מקום שהיא, כדאמרינן ר"פ המפקד... דאם אמר הריני משלם נעשה כאומר הרי פרתי קנויה לך מעכשיו וא"כ ה"ה לענין בכורה...

לפי האמור מה נסיק ביחס לדין החנוכה ?

ואמנם :

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף לה עמוד א

ההוא גברא דאפקיד כיפי גביה חבריה, אמר ליה : הב לי כיפי. - אמר ליה : לא ידענא היכא אותבינהו. אתא לקמיה דרב נחמן, אמר ליה : כל לא ידענא - פשיעותא היא, זיל שלים. לא שילם, אזל רב נחמן אגביה לאפדניה מיניה. לסוף אישתכח כיפי, ואיקור. אמר רב נחמן : הדרי כיפי למרייהו, והדרא אפדנא למרה. אמר רבא : הוה יתיבנא קמיה דרב נחמן, ופרקין המפקד הוה, ואמרי ליה : שילם ולא רצה לישבע! ולא אהדר לי. ושפיר עבד דלא אהדר לי. מאי טעמא - התם לא אטרחיה לבי דינא, הכא אטרחיה לבי דינא. למימרא דסבר רב נחמן דשומא הדר? - שאני התם, דשומא בטעות הוה, דקא הוה כיפי מעיקרא.

חברותא מסכת בבא מציעא דף לה עמוד א

מעשה בההוא גברא דאפקיד כיפי [נזמים] גבי חבריה [מעשה באדם שהפקיד נזמים ביד חבריו]. לאחר זמן אמר ליה המפקד לנפקד : הב לי כיפאי [הב לי את נזמי!]. אמר ליה הנפקד למפקד : לא ידענא היכא אותבינהו [איני יודע היכן שמתים]. אתא הנפקד לקמיה דרב נחמן לשאול בדינו : אמר ליה רב נחמן לנפקד : כל האומר "לא ידענא" פשיעותא היא, ולכן זיל שלים ליה למפקד את נזמיו ; ומכל מקום לא ציית הנפקד לפסק הדין, ולא שילם הנפקד. אזל רב נחמן אגביה לאפדניה מיניה [הלך רב נחמן וגבה ממנו את טרקלינו] כפי ערך הנזמים. לסוף אשתכח כיפי [לסוף מצאו את הנזמים], ואיקור [התייקרו] הנזמים בינתיים, והיו שוים יותר מערך האפדנא ששולמה עבורם. אמר רב נחמן : הדרי כיפי למרייהו, והדרא אפדנא למרה [חוזרים הנזמים כמות שהם לבעליהם, והטרקלין יחזור לנפקד שגבו אותו ממנו]. אמר רבא : הוה יתיבנא קמיה דרב נחמן, ישוב הייתי באותה שעה - שבא דין זה - לפני רב נחמן, ופרקין "המפקד" הוה [ובפרקנו פרק המפקד היינו עוסקים], ואמרי ליה [הקשיתי לו] : והרי שנינו במשנתנו : "המפקד אצל חבריו בהמה או כלים ונגנבו או שאבדו שילם ולא רצה לישבע... נמצא הגנב משלם תשלומי כפל... למי משלם למי שהפקדון אצלו"; והיה לנו לומר : כשם שזוכה הוא בכפל כך זוכה הוא ביוקר!! והיות והנפקד שילם את הנזמים, ולא נפטר על ידי שבועה, מן הדין שיהא היוקר שלו!! ולא אהדר לי [לא השיב לי רב נחמן על קושייתי], ושפיר עבד דלא אהדר לי [יפה עשה שלא השיבני], כי אין זו קושיא! מאי טעמא : כי התם - במשנתנו - לא אטרחיה הנפקד למפקד לבי דינא [לא הטרחנו לתובעו בבית הדין], אלא מיד כשתבעו בינו לבינו, הסכים לשלם. אבל הכא - במעשה הנזמים - הרי אטרחיה הנפקד למפקד לתובעו בבי דינא, ובאופן זה, אף כששילם אינו מקנה לו לא כפל ולא יוקר.

ומקשה הגמרא על רב נחמן, שפסק להחזיר את הדין, ולבטל את הגביה : למימרא דסבר רב נחמן : שומא - נכסי ליה ששמו בית הדין למלוה לפרעון חובו - הדר ללוה אם ירצה לפרוע את חובו במעות!! שהרי כך נראה ממה שהחזיר רב נחמן את הטרקלין למשלם!! ומשנינן : לעולם יש לומר דסבר רב נחמן שומא לא הדר, ושאני התם באותו מעשה, דשומא בטעות הוה, דהא הוה כיפי מעיקרא, שהרי בתחילת השומא היו הנזמים בידו ולא היה יודע, ואילו היה יודע לא היו שמין את הטרקלין ; אבל שומא שבית דין שמין על שאין לו מעות והוא חייב לו, הרי הוא כמכר גמור ואינו חוזר.

שולחן ערוך חושן משפט הלכות גביית מלוה סימן קג סעיף יא

היתה השומא בטעות, כגון שומר חנם שפשע וחייבוהו לשלם ושמו קרקע שלו, ואחר כך נמצא שהפקדון היה ברשותו או שנאבד ומצאו, לא הוי שומא, והדרא

דברות משה ב"מ חלק א' סימן מ"א אות יב (צוויין בקובץ הנ"ל)

יהיה נשומר השמאל אחר זמן רב, אבל צאמת הא
 לריך לומר דשילם בעלמו שהקנה לו היוקרה לא
 יתבטל התשלומין, משום דאמרינן דה ניהא להמפקיד
 יותר מאל הגיית נפשיה דעבד לו שלא יתבטלו הקצין
 שגשג לו מחמת ששילם, ולחצא לקושיתו שהיה סבור

דברות משה - בבא מציעא א / פיינשטיין, משה בן דוד / עמוד 488
 הודפס מאוצר החכמה

בהא דשומא בעשות הוה דהא הוה כיפי מעיקרא.
 לבאורה לריך לפרש דבעשות היתה משום חליט
 ידע המפקיד שימלאו הביפא בזמן קרוב כזה שגמלאו
 שם היה מחללה המפקיד שלא לגבות עתה עד שימלאו
 ולא היו כ"ד גוצין את האפדנא, אבל אם חף כשהיה
 יודע המפקיד שימלאו לאחר זמן זה היה תוצע שיגצו
 וישומו לו האפדנא לא היה זה עשות, דהא מה
 שהכיפי היו צציתו היה ידוע, דהא אמר הגפקד רק
 שאינו יודע היכא אותצניכו, שדאי אותצניכו צרשותו
 ובמקום המשתמר שמואי ואולי גם צרור שימלאו לאחר
 זמן, ומ"מ חגציה ר"נ לאפדנא מייניה אלמא דאין
 המפקיד מחוייב לחכות עד שימלאו, וממילא היה זה
 צדין שלא בעשות ואין אמר שהשומא היתה בעשות
 אלא בעשות היה רק כדצארתי שהמפקיד אומר שאילו
 היה יודע שימלאו בזמן כזה לא היה תוצע לצ"ד
 להגבות ולשום לו האפדנא.

דברות משה - בבא מציעא א / פיינשטיין, משה בן דוד / עמוד 487
 הודפס מאוצר החכמה

לאור האמור, מכונית נגנבה והביטוח שילם, ונמצאה המכונית (לולי ההסכם המפורש עם חברת הביטוח), האם המכונית שבה לבעלים
 והם ישיבו לחברת הביטוח את הכסף או שהמכונית בבעלות חברת הביטוח – האם ביטוח דומה לשמירה ?